

Sygnatura akt II C 922/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 czerwca 2015 roku

Sąd Rejonowy dla Łodzi – Widzewa w Łodzi II Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodnicząca Sędzia SR A. S.

Protokolant sekr. sąd. M. O.

po rozpoznaniu w dniu 9 czerwca 2015 roku w Łodzi

na rozprawie

sprawy z powództwa G. Z.

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej w Ł. Oddział Ł. – Miasto w Ł.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

1. oddała powództwo;

2. zasądza od powódki na rzecz pozwanego kwotę 617 zł (sześćset siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sygn. akt II C 922/14

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 1 grudnia 2014 roku powódka G. Z. wniosła o zobowiązanie (...) Spółki Akcyjnej w Ł. Oddział Ł.-Miasto w Ł. do złożenia oświadczenia woli, w którym pozwany zobowiąże się do ustanowienia służebności przesyłu na czas określony do dnia 11 lutego 2015 roku za wynagrodzeniem, oraz zobowiąże się do nie występowania o ustanowienie bezterminowej służebności przesyłu dla istniejących słupów i linii elektroenergetycznej 110 kV znajdujących się na nieruchomości w Ł. przy ulicy (...), gdyż przebudowując linię energetyczną zobowiąże się do usunięcia słupów i linii w terminie 4 miesięcy od dnia złożenia oświadczenia woli. Nadto wniosła o obciążenie pozwanego kosztami postępowania i zwrot kosztów.

W uzasadnieniu pozwu powódka podniosła, że na jej nieruchomości zostały wybudowane przez pozwanego 3 słupy kratowe linii energetycznej 110 kV. Wyrokiem Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 11 lutego 2010 roku zmienionego wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 8 lipca 2010 roku nakazano pozwanemu usunięcie 3 słupów linii energetycznej do dnia 11 lutego 2015 roku. Pozwany orzeczeń tych nie kwestionował. Wnioskiem z dnia 4 września 2011 roku, w sprawie II Co 87/11, (...) S.A. wystąpił o ustanowienie bezterminowej służebności przesyłu, a następnie pismem z dnia 22 września 2011 roku zmienił swoją wolę na ustanowienie służebności terminowej do dnia 11 lutego 2015 roku. Postępowanie zakończyło się, wobec stwierdzenia braku porozumienia stron w zakresie wysokości wynagrodzenia. Ugodzono, że służebność może być ustanowiona na czas określony - do 11 lutego 2015 roku. Pozwany zdaniem powódki kierował także kolejne oświadczenia woli do jej nieruchomości, a więc i do niej samej poprzez wystąpienie o pozwolenie na przebudowę linii, umowę z projektantem o wykonanie projektu, przyjęcie tego projektu, zamówienia w trybie przetargu nieograniczonego, ogłoszenie przetargu na wyłonienie wykonawcy i jego wyłonienie, określenie terminu realizacji na 31 grudnia 2014 roku. W 2014 roku pozwany ponownie wystąpił o bezterminowe

ustanowienie służebności przesyłu pomijając wcześniej złożone oświadczenia woli i wynikające z nich zobowiązania. Zdaniem powódki pozwany chce doprowadzić do sytuacji, w której będzie istniał nakaz usunięcia słupów oraz późniejszą bezterminową służebność. W jej ocenie jest to bezprawne żądanie w świetle oświadczonej przez pozwanego woli.

(zarządzenie k. 2, pozew k. 4-6, sprecyzowanie pozwu pismo k. 16-22)

W odpowiedzi na pozew z dnia 5 lutego 2015 roku pozwany reprezentowany przez pełnomocnika w osobie adwokata wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powódki na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Pozwany podkreślił, że powództwo jest całkowicie bezzasadne. Brak jest jakichkolwiek podstaw do tego, by zobowiązać pozwanego do złożenia oświadczenia woli, którego domaga się powódka. W ocenie pozwanego bezpodstawne jest powoływanie się przez powódkę na postępowanie pojednawcze, które nie zakończyło się ugodą i w związku z tym wskazywanie, że ugodzono się, na jaki czas określony może być ustanowiona służebność. Przed tutejszym sądem, w sprawie o sygn. akt II Ns 1053/12 toczy się postępowanie z wniosku G. Z. z udziałem (...) S.A. o ustanowienie służebności przesyłu na nieruchomości przy ulicy (...), w której (...) wniosła o ustanowienie służebności przesyłu na rzecz (...) oraz kaźdoczesnego nabywcy przedsiębiorstwa tej spółki lub nabywcy urządzeń lub instalacji elektroenergetycznych posadowionych na nieruchomości na czas nieokreślony, G. Z. żądała zaś ustanowienia tej służebności na okres do 11 lutego 2015 roku, za stosownym jednorazowym wynagrodzeniem. Niniejszym powództwem G. Z. chce zniweczyć roszczenie pozwanego, które realizuje w sprawie II Ns 1053/12. Uwzględnienie powództwa w niniejszej sprawie przesądziłoby o wyniku postępowania w sprawie o ustanowienie służebności przesyłu. Powódka próbuje wpłynąć na stanowisko procesowe pozwanego w innej sprawie, de facto zastępując je orzeczeniem sądowym. Brak jest podstaw do tego, by zobowiązać stronę pozwaną do złożenia oświadczenia woli o treści wskazanej przez powódkę, w szczególności z żadnej czynności prawnej ani z żadnego przepisu ustawy nie wynika obowiązek złożenia przez pozwaną takiego oświadczenia woli.

(odpowieź na pozew k. 117-117v, pełnomocnictwo k. 118, odpis KRS k. 119-124)

W piśmie z dnia 19 lutego 2015 roku powódka zmodyfikowała żądanie pozwu wnosząc o zobowiązanie (...) Spółki Akcyjnej w L. Oddział Ł.-Miasto w Ł. do złożenia oświadczenia woli o następującej treści: „ja (...) Oddział Ł.-Miasto oświadczając wolę ustanowienia służebności przesyłu na czas określony, jednocześnie zobowiązałam się do nie występowania o ustanowienie służebności przesyłu na czas nieoznaczony dla istniejącej infrastruktury elektroenergetycznej 110 kV znajdującej się na nieruchomości Ł. ul. (...), gdyż uznałam obowiązek usunięcia tej linii do dnia 11 lutego 2015 roku, wynikający z wyroków Sądu Okręgowego i Apelacyjnego I ACa 373/10 za bezwzględnie obligatoryjny, co w konsekwencji z przyjętych i własnych zobowiązań ja (...) zobowiązałam się do przebudowy tej części linii energetycznej”. Jednocześnie powódka oświadczyła, że zaniecha na okres 4 miesiące od dnia dobrowolnie złożonego przez (...) powyższego oświadczenia woli, wszelkich roszczeń cywilnych wynikających z nie wykonywania wyroków Sądu Okręgowego II C 1307/09 i Apelacyjnego I ACa 373/10. W uzasadnieniu wyjaśniła, że data 11 lutego 2015 roku jest datą przeszłą, stąd konieczna była modyfikacja żądania pozwu.

(pismo powódki k. 128)

W piśmie z dnia 20 marca 2015 roku pełnomocnik pozwanego w odpowiedzi na zmodyfikowane żądanie powódki podtrzymał stanowisko wyrażone w odpowiedzi na pozew, wnosząc o oddalenie powództwa.

(pismo pozwanego k. 129)

W piśmie z dnia 11 maja 2015 roku powódka ponownie sprecyzowała żądanie pozwu wnosząc o uwzględnienie w treści oświadczenia, że pozwanego obligatoryjnie wiąże ustawa prawo energetyczne oraz, że (...) zobowiązała się do przebudowy części linii energetycznej według projektu (...) - P. napowietrznego dwutorowego ciągu linii 110kV Lodowa –S., D.-K.-P., przęśla 18-19-20 oraz przebudowa na linię kablową wprowadzenia do (...) K. – przęseł 19-19/1-19/2. W uzasadnieniu powódka powołując się na przepisy ustawy Prawo Energetyczne, wyjaśniła, że jej zdaniem pozwany ma obowiązek złożyć takowe oświadczenie woli, gdyż wykona tym samym swoje ustawowe

obowiązki i przebuduje linię energetyczną oraz utrzyma zdolność sieci do realizacji zaopatrzenia w energię elektryczną w sposób ciągły i niezawodny. Powódka poniosła także, że po przebudowie linii oddziaływanie na środowisko będzie zminimalizowane. Zdaniem powódki obowiązek przebudowy i oświadczenia wynika także z treści art. 919 § 2 kc. Powódka wniosła też, aby Sąd ewentualnie zmodyfikował jej żądanie co do treści oświadczenia woli pozwanego, jeśli uzna taką zmianę za właściwą.

(pismo powódki k. 133-136)

W piśmie z dnia 3 czerwca 2015 roku pełnomocnik pozwanego w odpowiedzi na zmodyfikowane żądanie powódki podtrzymał stanowisko wyrażone w odpowiedzi na pozew.

(pismo pozwanego k. 152)

Do zamknięcia rozprawy stanowiska stron pozostały niezmienione.

(protokół rozprawy k. 150-151)

Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny:

(...) S.A. z siedzibą w Ł. jest właścicielem infrastruktury elektroenergetycznej w postaci napowietrznej linii elektroenergetycznej 110kV wraz ze słupami zlokalizowanej na nieruchomości położonej w Ł., przy ulicy (...), stanowiącej działkę gruntu numer (...), dla której Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi prowadzi księgę wieczystą nr (...). Właścicielem przedmiotowej nieruchomości jest G. Z..

(bezsporne)

Wyrokiem Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 11 lutego 2010 roku (sygn. akt II C 1307/09) zmienionego wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 8 lipca 2010 roku (sygn. akt I ACa 373/10), Sąd nakazał (...) sp. z o.o. w Ł. usunięcie trzech słupów linii energetycznej znajdujących się na nieruchomości położonej w Ł. przy ulicy (...), stanowiącej działkę numer (...), objętej prowadzoną przez Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi księgą wieczystą nr (...) w terminie do dnia 11 lutego 2015 roku.

(bezsporne, kserokopia wyroku w sprawie II C 1307/09 k. 25, kserokopia wyroku w sprawie I ACa 373/10 z uzasadnieniem k. 26-30)

Z dniem 31 sierpnia 2010 r. nastąpiło połączenie spółek w obszarach działalności Grupy (...). Na podstawie art. 494 § 1 k.s.h. spółka przejmująca ((...) S.A.) wstąpiła z dniem połączenia we wszystkie prawa i obowiązki spółek przejmowanych – w tym (...) Sp. z o.o. – na zasadzie sukcesji uniwersalnej, w efekcie czego pozwany przyjął status oddziału pod nazwą: (...) S.A. Oddział Ł. – Miasto w Ł..

(okoliczności znane sądowi urzędowo, odpis KRS k. 119-124)

W sierpniu 2011 roku (...) SA w Ł. Oddział Ł.-Miasto złożył w tutejszym Sądzie wniosek o zawezwanie G. Z. do zawarcia ugody, której treścią będzie ustanowienie na rzecz (...) SA w Ł. na czas nieoznaczony za jednorazowym wynagrodzeniem w kwocie 20.000 zł służebności przesyłu dla infrastruktury elektroenergetycznej w postaci napowietrznej linii elektroenergetycznej 110kV znajdującej się na nieruchomości położonej w Ł., przy ulicy (...), polegającej na znoszeniu istnienia na nieruchomości posadowionych tam urządzeń elektroenergetycznych w postaci napowietrznej linii elektroenergetycznej 110kV, służących do przesyłu energii elektrycznej i prowadzenia za ich pomocą dystrybucji energii elektrycznej, jak również na prawie do korzystania z nieruchomości obciążonej w zakresie niezbędnym do dokonywania konserwacji, remontów, przebudowy urządzeń i instalacji elektroenergetycznych, w tym wprowadzania nowych obwodów w pasie służebności przesyłu wraz z prawem wejścia i wjazdu na teren odpowiednim sprzętem przez pracowników (...) oraz przez wszystkie podmioty i osoby, którymi (...) posługuje się w związku z prowadzoną działalnością. Wniosek zarejestrowano pod sygnaturą akt II Co 87/11.

(kserokopia wniosku k. 31-33, kserokopia odpowiedzi na wniosek k. 34-36)

W piśmie z dnia 22 września 2011 roku kierowanym do G. Z., (...) S.A. przyznała, że w złożonym do Sądu wniosku o zawezwanie do próby ugodowej nie został uwzględniony fakt wydania wyroku przez Sąd Apelacyjny z dnia 8 lipca 2010 roku. W piśmie tym (...) SA wyjaśnił, że zasadne jest uregulowanie korzystania na czas określony z nieruchomości, a nie jak to zostało określone we wniosku na czas nieokreślony. Wyjaśnił także, iż celem wniosku było polubowne uregulowanie sytuacji prawnej pasa gruntu, nad którym przechodzi przedmiotowa linia.

(kserokopia pisma k. 37)

W piśmie z dnia 3 października 2011 roku skierowanym do tut. Sądu w sprawie II Co 87/11, (...) S.A. zmodyfikował wniosek żądając ustanowienia służebności na czas oznaczony do dnia 11 lutego 2015 roku. Na posiedzeniu w dniu 4 października 2011 roku wyznaczonym w sprawie II Co 87/11 do zawarcia ugody nie doszło.

(kserokopia pisma k. 38, kserokopia protokołu k. 39-40)

W tutejszym Sądzie w sprawie o sygn. akt II Ns 1053/12 toczy się postępowanie z wniosku G. Z. z udziałem (...) S.A. o ustanowienie służebności przesyłu m.in. na nieruchomości stanowiącej działkę gruntu numer (...), dla której Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi prowadzi księgę wieczystą nr (...). Obecnie uczestnik w tej sprawie żąda ustanowienia służebności przesyłu na czas nieoznaczony.

W piśmie z dnia 10 lipca 2012 roku złożonym w sprawie o sygn. akt II Ns 1053/12 (...) poinformował, że obecnie trwają prace projektowe związane z koniecznością przebudowy sieci energetycznej 110 kV, i dopiero po ich zakończeniu, uzyskaniu stosowanych zgód i wyłonieniu wykonawcy, będzie możliwe określenie terminu wykonania wyroku z dnia 8 lipca 2010 roku. W piśmie z dnia 5 listopada 2013 roku złożonym w tej sprawie (...) S.A. poinformował, że planowane rozpoczęcie przebudowy linii to rok 2014, w związku z czym wykonanie wyroku nakazującego usunięcie spornej linii nie jest zagrożone.

(okoliczności znane Sądowi na podstawie akt II Ns 1053/12, kserokopie pism k. 41, k. 42-43)

Sąd Rejonowy zważył, co następuje:

Powództwo podlega oddaleniu w całości.

Sąd w niniejszej sprawie podziela stanowisko pozwanego, że brak jest podstaw do tego, by zobowiązać stronę pozwaną do złożenia oświadczenia woli o treści wskazanej przez powódkę, w szczególności z żadnej czynności prawnej ani z żadnego przepisu ustawy nie wynika obowiązek złożenia przez pozwaną takiego oświadczenia woli.

Zgodnie z art. 64 k.c., prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające obowiązek danej osoby do złożenia oznaczonego oświadczenia woli, zastępuje to oświadczenie. Odpowiednikiem procesowym powołanego przepisu jest art. 1047 § 1 k.p.c., zgodnie z którym jeżeli dłużnik jest obowiązany do złożenia oznaczonego oświadczenia woli, prawomocne orzeczenie sądu zobowiązujące do złożenia oświadczenia zastępuje oświadczenie dłużnika. Natomiast, jak wynika z § 2 art. 1047 k.p.c., jeżeli złożenie oświadczenia woli jest uzależnione od świadczenia wzajemnego wierzyciela, skutek wymieniony w paragrafie poprzedzającym powstaje dopiero z chwilą prawomocnego nadania orzeczeniu klauzuli wykonalności.

Złożenie oświadczenia woli, jak każde zachowanie człowieka zależne od jego woli, może być przedmiotem obowiązku prawnego. Katalog źródeł tego obowiązku jest obszerny i zróżnicowany, natomiast w powołanym przepisie (i w art. 1047 k.p.c.) jednolicie unormowano dla niemal wszystkich przypadków zasady jego przymusowej realizacji (zob. wyr. SN z 29.1.1999 r., I CKU 86/98, Prok. i Pr. 1999, Nr 5, s. 30). Przepis art. 64 k.c. nie stwarza samoistnej podstawy dla kreowania obowiązku wyrażenia oświadczenia woli, a jedynie określa skutki prawne wynikające ze stwierdzenia

tego obowiązku, którego źródłem są określone stosunki materialnoprawne. Zobowiązanie do złożenia stosownego oświadczenia woli może wynikać zarówno z ustawy, jak i z czynności prawnej.

Najważniejsze źródła obowiązku złożenia oświadczenia woli to: 1). umowy zobowiązujące, zwłaszcza umowa przedwstępna (art. 389 k.c.) oraz umowy zobowiązujące do dokonania rozporządzenia (art. 155 i 510 k.c.), a także umowy spółek zobowiązujące do wniesienia wkładów niepieniężnych, których wniesienie następuje przez czynność prawną (zart. 3 i 14 KSH), 2). jednostronne czynności prawne - wykonanie prawa odkupu (art. 594 KC); zapis zwykły (art. 968 KC); przyrzeczenie publiczne (art. 919 k.c.); przyjęcie przekazu (art. 921² KC) - w trzech ostatnich przypadkach chodzi oczywiście o sytuacje, gdy spełnienie świadczenia ma nastąpić przez dokonanie czynności prawnej, 3). w pewnych wypadkach zakończenie przetargu lub aukcji, 4). decyzje administracyjne nakładające obowiązek złożenia oświadczenia woli, 5). różne inne zdarzenia, z którymi przepisy ustawy wiążą taki obowiązek (np. art. 151, 231, 405 KC); na wyróżnienie zasługują tu przepisy nakładające na podmioty świadczące usługi publicznie użyteczne obowiązek zawarcia umowy na żądanie kontrahenta (np. art. 7 PrEnerg, art. 3 PrPrzew).

Przepis art. 64 k.c. odnosi się wyłącznie do obowiązku złożenia oświadczenia woli w rozumieniu prawa materialnego, nie zaś innych oświadczeń, np. czynności procesowych (zob. wyr. SN z 30.10.1996 r., I PRN 97/96, OSNAP 1997, Nr 10, poz. 164) oraz oświadczeń wiedzy.

/tak E.Gniewek w: Kodeks cywilny. Komentarz do art. 64 kc, opubl. w programie komputerowym Legalis/

Obowiązek pozwanego usunięcia trzech słupów linii energetycznej znajdujących się na nieruchomości położonej w Ł. przy ulicy (...), stanowiącej działkę gruntu numer (...), dla której Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi prowadzi księgę wieczystą nr (...), a będącej własnością powódki wynika z prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 11 lutego 2010 roku (sygn. akt II C 1307/09) zmienionego wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 8 lipca 2010 roku (sygn. akt I ACa 373/10). Pozwany nie neguje tego obowiązku.

Składane przez pozwanego pisma w sprawach II Co 87/11 i II Ns 1053/12 i zawarte w ich treści oświadczenia dotyczące służebności przesyłu, w tym czasu jej trwania, nie generują obowiązku pozwanego do złożenia powódce oświadczenia woli o treści przez nią żądanej w niniejszej sprawie. Stanowią tylko wyraz jego stanowiska procesowego w tych sprawach, w tym precyzują jego żądanie.

Podzielić należy stanowisko Sądu Najwyższego, że przepis art. 65 KC, formułując ogólne dyrektywy wykładni oświadczeń woli, nakazuje między innymi uwzględniać cel, którym kierował się składający interpretowane oświadczenie. Taki sens przypisuje się również pismom procesowym, jeśli da to się wywieść z ich celu (zob. wyr. SN z 8.5.2000 r., V CKN 38/00, L.)

Nie budzi wątpliwości Sądu, że celem (...) S.A. w sprawie II Co 87/11 było zawarcie ugody z G. Z. o treści wskazanej we wniosku, a w sprawie 1053/12 – celem jego jest obecnie ustanowienie służebności przesyłu na czas nieoznaczony. Celem pozwanego nie było złożenie G. Z. określonego przez nią w pozwie oświadczenia woli.

Analiza protokołu w sprawie II Co 87/11, wbrew twierdzeniu powódki, nie prowadzi do wniosku, że w tej sprawie strony zawarły ugodę (w jakimkolwiek zakresie).

Sąd nie podziela też stanowiska powódki, aby obowiązek (...) S.A. do złożenia żądanego oświadczenia woli wynikał z ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 roku Prawo energetyczne (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz 1059 ze zm) .

Zgodnie z art. 4 ust. 1 tej ustawy przedsiębiorstwo energetyczne zajmujące się przesyłaniem lub dystrybucją paliw lub energii, magazynowaniem paliw gazowych, w tym skroplonego gazu ziemnego, skraplaniem gazu ziemnego lub regazyfikacją skroplonego gazu ziemnego jest obowiązane utrzymywać zdolność urządzeń, instalacji i sieci do realizacji zaopatrzenia w te paliwa lub energię w sposób ciągły i niezawodny, przy zachowaniu obowiązujących wymagań jakościowych. Wedle ust. 2 cytowanego przepisu przedsiębiorstwo energetyczne zajmujące się przesyłaniem lub dystrybucją paliw gazowych lub energii jest obowiązane zapewnić wszystkim odbiorcom oraz przedsiębiorstwom

zajmującym się sprzedażą paliw gazowych lub energii, na zasadzie równoprawnego traktowania, świadczenie usług przesyłania lub dystrybucji paliw gazowych lub energii, na zasadach i w zakresie określonym w ustawie; świadczenie usług przesyłania lub dystrybucji tych paliw lub energii odbywa się na podstawie umowy o świadczenie tych usług.

Z powołanego przepisu nie wynika obowiązek zawarcia umowy o ustanowienie przesyłu, czy też obowiązek składania związanych z taką służebnością oświadczeń woli.

Nie wynika z niego także obowiązek przedsiębiorstwa energetycznego do zawierania umów o oznaczonej treści, gdyż podmiot uprawniony nie może domagać się od przedsiębiorstwa zawarcia umowy o konkretnie określonej przez niego treści. Pełna treść umowy, której zawarcia domaga się podmiot uprawniony, zostaje bowiem ustalona w drodze negocjacji lub przez organ regulacyjny /tak Sąd Apelacyjny w Warszawie, w wyroku z dnia 31 lipca 2013r., w sprawie VI ACA 26/13, opubl. L., opraz www.orzeczenia.ms.gov.pl/.

Nie sposób też uznać za skierowane do powódki oświadczenie woli podejmowane przez pozwanego czynności zmierzające do realizacji orzeczenia nakazującego usunięcie słupów tj. wystąpienie o pozwolenie na przebudowę linii i dalsze czynności z tym związane. Powódka nie była adresatem składanych w związku z tymi czynnościami oświadczeń, a co najwyżej była o nich informowana.

Uwzględniając powyższe, powództwo podlegało oddaleniu.

Zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu wyrażoną w art. 98 § 1 k.p.c. strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony. Powódka przegrała proces w całości, dlatego Sąd w całości obciążył stronę powodową obowiązkiem zwrotu pozwanej kosztów procesu w kwocie 617 złotych, na którą złożyły się: wynagrodzenia pełnomocnika ustalone na podstawie § 6 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (t.j. Dz. U. z 2013r., poz. 461) i opłata skarbową od pełnomocnictwa w kwocie 17 złotych.